

Redactare: Ioana Gruenwald, Mugur Butuza
Tehnoredactare: Adriana Vlădescu
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Laurențiu Midvichi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STANIȘIĆ, SAŠA

Origine / Saša Stanišić ; trad. din lb. germană de Steliana Huhulescu. -
Pitești : Paralela 45, 2023
ISBN 978-973-47-3902-8

I. Huhulescu, Steliana (trad.)

821.112.2

traduki^T

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea literară din care fac parte Ministerul Federal al Afacerilor Europene și Internaționale din Republica Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, Grupul de Interes Übersetzerinnen Übersetzer (Literaturhaus Wien) din partea Ministerului Federal pentru Artă, Cultură, Servicii Publice și Sport al Republicii Austria, Goethe-Institut, Fundația S. Fischer, Agenția Slovenă de Carte, Ministerul Culturii și Massmediei din Republica Croația, Ministerul pentru Societate și Cultură al Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și al Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Educației, Științei, Culturii și Sportului din Muntenegru, Târgul de Carte de la Leipzig, Ministerul Culturii din Republica Macedonia de Nord și Ministerul Culturii din Republica Bulgaria.

Herkunft,
Saša Stanišić

Copyright © 2019 by Luchterhand Literaturverlag
a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany

Copyright © Editura Paralela 45, 2023

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.
www.edituraparelela45.ro

SAŠA
STANIŠIĆ
Origine

Traducere din limba germană de
Steliana Huhulescu

Editura Paralela 45

Bunica și fetița

Bunica a văzut o fetiță în stradă. Îi strigă de sus, de la balcon, să nu se teamă, că vine s-o ia. Să nu te miști din loc!

Bunica coboară trei etaje în ciorapi și asta durează, durează, din cauza genunchilor, a plămânilor, a șoldului, iar când ajunge jos, fetița a dispărut. O cheamă, strigă după fetiță.

Mașinile frânează, o ocolesc pe bunica mea în ciorapii ei negri subțiri, pe strada care odată purtase numele lui Josip Broz Tito, iar astăzi îl poartă, ca un ecou, pe cel al fetiței dispărute, Kristina!, strigă bunica mea, își strigă propriul nume: Kristina!

E 7 martie 2018 la Vișegrad în Bosnia și Herțegovina. Bunica are optzeci și șapte de ani și are unsprezece ani.

Către serviciul pentru imigrări

M-am născut la 7 martie 1978, în Vișegrad pe Drina*. În zilele dinaintea venirii mele pe lume a plouat neîntrerupt. La Vișegrad, luna martie este cea mai detestată lună din an, zbugiumată și periculoasă. În munți se topește zăpada, râurile se umflă și ies din matca depășită de situație. Și Drina mea e nervoasă. Jumătate din oraș se află sub apă.

Nici în martie 1978 n-a fost altfel. Când pe mama o apucau durerile facerii, o furtună năprasnică se năpustea vuind asupra orașului. Vântul îndoia ferestrele sălii de naștere, bulversând sentimente. Ba a mai și trăsnit, exact în toiul unei contracții, făcându-i pe toți cei prezenți să-și spună, aha, vasăzică, acum chiar vine diavolul pe pământ. Nu că nu mi-ar fi convenit, e cât se poate de bine când oamenilor le e puțin frică de tine, încă înainte să pornești la drum.

Numai că toate astea nu-i dădeau neapărat un sentiment pozitiv mamei în ceea ce privește mersul nașterii și, cum nici moașa nu putea fi mulțumită de situația aceea, cuvântul-cheie fiind *complicații*, a trimis după doctorul de gardă. Ca și mine acum, femeia nu ținea cu tot dinadinsul să prelungească inutil toată povestea. Poate că e suficient să spunem că acele complicații au fost simplificate cu ajutorul unui clopot vidextractor.

Treizeci de ani mai târziu, în martie 2008, a trebuit să înaintez serviciului pentru imigrări, printre altele, și o autobiografie scrisă de mână, în vederea dobândirii cetățeniei germane. Un stres colosal!

* Râu care formează o bună parte din granița dintre Bosnia și Herțegovina și Serbia. (N. red.)

La prima încercare, n-am putut pune nimic pe hârtie în afară de faptul că m-am născut la 7 martie 1978. Mi se părea că după aceea nu s-a mai întâmplat nimic, ca și cum biografia mea ar fi fost luată și dusă de apele Drinei.

Germanilor le plac tabelele. Am întocmit un tabel. Ba chiar am introdus în tabel câteva date și informații – *frecventarea școlii primare la Vișegrad, studii de slavistică la Heidelberg* –, dar mi se părea că toate acestea n-aveau nimic de-a face cu mine, totuși. Știam că însemnările erau corecte, îmi era însă imposibil să le las așa, acolo. N-aveam încredere într-o astfel de viață.

Am luat-o de la capăt. Mi-am trecut din nou data nașterii, am povestit despre ploaie și că bunica mea Kristina, mama tatălui meu, mi-a dat numele. În primii mei ani de viață, ea s-a ocupat mai mult de mine, pentru că părinții mei studiau (mama) și respectiv munceau (tata). Bunica făcea parte din Mafia, am relatat eu serviciului pentru imigrări, iar oamenii din Mafie au mult timp pentru copii. Locuiam la ea și la bunicul, iar la sfârșit de săptămână, la părinți.

Am scris serviciului pentru imigrări: Bunicul meu Pero a fost comunist cu inima și cu carnetul de partid și mă lua cu el la plimbările cu tovarășii. Dormeam superbine când ei vorbeau despre politică și cam asta făceau mereu. La patru ani, aveam și eu ceva de spus.

Am șters chestia cu Mafia – nu se știe niciodată.

În loc, am scris: Bunica avea un sucitor din lemn cu care făcea tăiței și cu care amenința mereu că mă croiește. Nu s-a ajuns niciodată la asta, dar până astăzi am păstrat o relație rezervată cu sucitoarele și, indirect, și cu pastele făinoase.

Am scris: Bunica avea un dinte de aur.

Am scris: Am vrut să am și eu un dinte de aur, așa că mi-am colorat unul dintre incisivi cu o cariocă galbenă.

Am scris serviciului pentru imigrări: Religia: fără. Și că am crescut practic printre păgâni. Că bunicul Pero numea biserica cel mai mare păcat al omului de când inventase biserica păcatul.

Era originar dintr-un sat care îl venera pe Sfântul Gheorghe, Gheorghe, ucigătorul de balauri. Sau care, după cum mi se părea mie pe atunci, venera mai degrabă partea cu balaurii. Balaurii m-au

bântuit de timpuriu. Atârnav ca medalioane la gâtul rudelor mele, apăreau în motivele broderiilor, acele suveniruri mult iubite, iar bunicul avea un unchi care modela din ceară balauri mici pe care-i vindea la târg ca lumânări. Era plăcut când le aprindeai fitilul, ai fi zis că fiara scuipă un foculeț.

Când am crescut destul de mare, bunicul mi-a arătat o carte ilustrată. Cel mai mult îmi plăceau balaurii orientali. Păreau înspăimântători, dar și veseli și multicolori. Balaurii din spațiul slav arătau doar înspăimântător. Chiar și aceia care, chipurile, erau cumsecade și nu erau puși pe devastare sau pe răpirea fecioarelor. Trei capete, colți fioroși, de-astea.

Am scris serviciului pentru imigrări: Spitalul în care m-am născut nu mai există. Doamne, câtă penicilină mi s-a pompat în cur acolo, am scris eu, dar n-am lăsat așa. La urma urmei, nu voiam să tulbur vreo funcționară deosebit de gingașă cu un astfel de vocabular. Așa că am înlocuit *cur* prin *șezut*. Dar mi s-a părut că sună fals și am șters toată informația.

Când am împlinit zece ani, Rzav mi-a dăruit distrugerea podului din cartierul nostru, din *Mabala*. Urmăreau de pe mal cum afluentul Drinei împreună cu primăvara au prelucrat podul din munți până când acesta a cedat exclamând: Bine, gata, luați-mă cu voi!

Am scris: Orice relatare biografică trebuie să conțină o descriere a modului de petrecere a timpului liber în copilărie. În mijlocul paginii, cu majuscule, am scris:

La săniuș

Părția măștrilor începea sub culmea Gradului, acolo unde, în Evul Mediu, peste toată valea veghea un turn, și se încheia, după o curbă strânsă, chiar în buza prăpastiei. Îmi amintesc de Huso. Huso târa o sanie veche în sus, pe Grad, suflând din greu, râzând, râdeam și noi, copiii, râdeam de el fiindcă era slăbănog și avea găuri în cizme și multe goluri printre dinți. Un zăpăcit, mă gândeam eu atunci, astăzi cred că pur și simplu trăia în afara convențiilor. Cum ar fi unde trebuie să dormi, cum să te îmbraci, cum se pronunță corect cuvintele și în ce fel ar trebui să-ți arate dantura. El proceda altfel decât majoritatea. Mai precis, Huso era doar un bețiv șomer, care n-a frânat când a ajuns pe buza prăpastiei. Poate pentru că noi, ceilalți, nu-l preveniserăm înainte de curba finală. Poate pentru că își băuse și reflexele. Huso a țipat, noi ne-am repezit într-acolo, apoi a urmat un chiot de bucurie: Huso era pe sania lui, iar sania stătea agățată într-un hățiş de pe la mijlocul povârnişului.

— Mai departe, Huso! strigam noi. Nu te lăsa!

Ațâțat de țipetele noastre și mai cu seamă de faptul că în situația aceea era mai ușor s-o ia la vale decât la deal, Huso s-a smuls din hățiş și s-a năpustit vâjâind în jos, pe pantă. Era incredibil, toți eram în extaz și Huso a fost împuşcat în 1992 în baraca sa de pe Drina, în casa lui din carton și scânduri, nu departe de turnul de pază, unde, odinioară – o cântă vechile epopei –, fie și-a găsit eroul sârb, prințul

Marko*, refugiu în fața osmanilor, fie bosniacul Alija Đerzelez† a sărit peste Drina pe înaripata sa iapă arăbească, depinde pe cine întrebi. Huso a supraviețuit, s-a făcut nevăzut și n-a mai apărut niciodată. Nimeni n-a mai stăpânit vreodată pârția maeștrilor ca el!

Am scris o poveste care începea așa: *Dacă mă întreabă cineva ce înseamnă pentru mine Heimat‡, vorbesc despre Doctorul Heimat, părintele primei mele plombe cu amalgam.*

Am scris serviciului pentru imigrări: Sunt iugo și cu toate astea n-am șterpelit niciodată ceva în Germania, cu excepția câtorva cărți de la târgul de carte din Frankfurt. În Heidelberg, am făcut o tură în canoe într-un bazin de înot în aer liber. Am șters ambele informații, că poate se încadrau la delictе și încă nu s-au prescris.

Am scris: *Iată o serie de lucruri pe care le-am avut.*

* Erou al poeziei populare epice sârbe; fiul regelui Vukašin al Serbiei. (*N. red.*)

† Erou legendar albanez și bosniac, simbol al loialității. Unele texte populare îl consideră frate de sânge al prințului Marko, altele e reprezentat ca balaur. (*N. red.*)

‡ Patrie, acasă, în germ (*N. tr.*)

Meci, eu și război, 1991

Iată o serie de lucruri pe care le-am avut:

Mamă și tată.

Bunica Kristina, mama tatălui meu, care a știut întotdeauna ce-mi lipsește. Când mi-a adus jachețica tricotată de ea, chiar îmi era frig. Doar că nu-mi plăcea să recunosc. Ce copil vrea ca bunica lui să aibă mereu dreptate?

Nena^{*} Mejrema, mama mamei, care îmi citea viitorul în boabe de fasole. Azvârlea boabele, iar boabele desenau pe covor imagini dintr-o viață netrăită încă. Odată mi-a prorocit că se va îndrăgosti de mine o femeie mai în vârstă – sau că o să-mi pierd toți dinții, poate, boabele de fasole erau cam ambigue în chestiunea asta.

O teamă de boabele de fasole.

Am avut un bunic care era tot timpul bine ras, tatăl mamei mele, căruia îi plăcea să pescuiască și să fie prietenos cu toată lumea.

Iugoslavia. Pe asta însă n-am avut-o prea mult. Socialismul oboise, naționalismul era treaz. Steaguri, fiecare cu-al lui, fluturând în vânt, iar în capete întrebarea: Tu ce ești?

Sentimente interesante față de profesoara de engleză.

Odată m-a invitat la ea acasă, nici până astăzi nu știu de ce. M-am dus, emoționat ca un început de primăvară. Am mâncat prăjituri făcute de profesoara de engleză și am băut ceai negru. Era primul ceai negru din viața mea, mă simțeam grozav de matur, m-am comportat însă ca și când aș fi băut ceai negru de ani de zile, ba chiar am lăsat să-mi scape fraza demnă de un expert:

^{*} Bunică, în bosniacă în original. (*N. red.*)

— Îmi place mai ales atunci când nu e chiar negru.

Am avut un C-64*. Genul meu preferat erau jocurile sportive, *Summer Games, International Karate Plus, International Football*.

O mulțime de cărți. În 1991, descoperisem o nouă categorie: *Choose your own adventure*†. Ca cititor, decizi tu singur mersul povestirii:

Dacă strigi: *Dă-te la o parte, plăsmuire a iadului, că dacă nu, îți tai vinele!* – citește mai departe la pagina 279.

Și am avut o echipă a mea: *Crvena Zvezda* – Steaua Roșie Belgrad. La finalul anilor 1980, am câștigat titlul de campioni de trei ori în cinci ani. În 1991, jucam în sferturile de finală ale Cupei Campionilor, împotriva celor de la Dinamo Dresda. La meciurile importante se adunau cam o sută de mii de fani pe Marakana‡ noastră din Belgrad, dintre care cel puțin cincizeci de mii erau țicniți. Mereu ardeau câte ceva și toți cântau, mereu.

Mergeam deseori la școală cu fularul meu în dungii roșii și albe (chiar și vara) și îmi plăcea să-mi făuresc planuri care să mă apropie de echipă. Drumul prin care să devin eu însumi fotbalist și să fiu cumpărat de Steaua Roșie pentru 100 000 000 000 000 de dinari îl vedeam ca fiind puțin probabil. Așa că doream să devin fizioterapeut sau băiat de mingi, din partea mea, chiar și minge, numai să fiu o partinică din Steaua Roșie.

Nu pierdeam nici o transmisiune radio a meciurilor și nici un rezumat televizat. Când am împlinit treisprezece ani, mi-am dorit un abonament.

Nena a întrebat boabele de fasole și mi-a spus:

— O să primești o bicicletă.

— De unde știu boabele? am întrebat eu.

Ea a mai aruncat o mână de boabe și a spus cu gravitate:

* Commodore 64, computer personal cu o memorie RAM de 64 de kilobyți, a cărui producție a început în 1982. (*N. red.*)

† Alege-ți propria aventură, în engl. în original. (*N. red.*)

‡ Numele familiar al stadionului Steaua Roșie Belgrad. (*N. tr.*)

— Să nu ieși din casă de ziua ta.

Apoi s-a ridicat de la locul ei, a aruncat boabele pe fereastră, s-a spălat pe mâini și s-a întins să se culce.

Oricum nu exista o șansă reală ca să mi se împlinească visul, în primul rând fiindcă Belgradul se afla la aproape 250 de kilometri distanță. Copilul singur la părinți care eram specula însă că, de dragul meu, părinții mei vor decide să ne mutăm reședința în capitală.

Pe 6 martie, în meciul tur, Steaua Roșie a spulberat Dinamo Dresda cu 3-0. Tata și cu mine l-am urmărit la televizor, iar după primul gol, vocile ne erau deja răgușite. După fluierul final, m-a luat deoparte și mi-a spus că va încerca să ne facă rost de bilete pentru semifinală, în caz că echipa se va califica. Prin „să ne facă“ se referea și la mama, însă ea doar și-a ciocănit tâmpla cu degetul arătător.

Returul de la Dresda a fost întrerupt la scorul de 1-2, din cauza tulburărilor provocate de fani în tribune, ni s-a acordat victoria cu 3-0. Sorții semifinalei au căzut pe Bayern. Echipă teoretic invincibilă încă de pe atunci. Tata și cu mine am urmărit meciul tur tot la televizor. În pauză s-a relatat despre tulburări în Slovenia și Croația. Se trăseseră focuri de arme. Steaua Roșie a tras două goluri, Bayern unul.

Lucrurile stau în felul următor: Țara în care m-am născut nu mai există astăzi. Atâta vreme cât a existat, m-am considerat iugoslav. La fel ca și părinții mei, care se trăgeau dintr-o familie sârbească (tata) și respectiv dintr-una musulmană bosniacă (mama). Eram copilul unui stat multiethnic, rodul și confesiunea de credință a doi oameni care se plăceau reciproc și pe care creuzetul iugoslav îi eliberase de obsesia religiilor și a originilor diferite.

Aici mai trebuie știut: Chiar și dacă aveai tată polonez și mamă macedoneană te puteai declara iugoslav, atâta timp cât autonomia și grupa sanguină însemnau mai mult pentru tine decât heteronomia și sângele.

Pe 24.04.1991, tata și cu mine am mers la Belgrad pentru meciul retur. Mi-am lăsat fularul alb-roșu să atârne la fereastră, fiindcă așa făceau fanii adevărați la televizor. Odată ajunși la stadion, am

constatat că fularul era îngrozitor de murdar. Despre așa ceva nu te avertizează nimeni.

Pe 27.06.1991, au avut loc primele manevre de război în Slovenia. Republica din Alpi și-a declarat independența față de Iugoslavia. Au urmat încăierări în Croația, orori în Croația și apoi declararea independenței Croației.

Pe 24.04.1991, fundașul sârb Siniša Mihajlović a adus Steaua Roșie la conducere din lovitură liberă. Golul fusese precedat de faultarea lui Dejan Savićević, jucătorul acela extraordinar de tehnic din Muntenegru. Uralele izbucnite din optzeci de mii de gâtlejuri au fost asurzitoare, înspăimântătoare. Astăzi aş putea pretinde că prin ele s-ar fi descărcat mânia, agresivitatea, fricile existențiale. Nu este însă adevărat. Toate astea s-au descărcat mai târziu, odată cu armele. Ceea ce se petrecea aici însemna doar un singur lucru: urale pentru un gol important.

S-au aprins făclii, fumul roșu s-a ridicat pe deasupra tribunelor, eu mi-am tras fularul mai sus, pe față. În jurul nostru jubilau oameni, aproape în exclusivitate bărbați, băieți tineri, cu tunsori în scări, chiștoace, pumni.

Prosinečki îi tot învârtea în centru pe cei de la Bayern, ciuful său de un blond-deschis era ca un mic soare care răsărea deasupra gazonului și care – atunci când vreun adversar nu se descurca altfel – mai și apunea. Un iugoslav la fel ca mine: mama sârboaică, tatăl croat. Șortul tras în sus pe corp. Picioarele palide.

În spate, închidea spațiile Refik Šabanadžović, un bosniac incomod, îndesat dar iute. Jucătorul meu preferat rătăcea de colo-colo prin fața careului mare advers, cu un aer absent: Darko Pančev, zis Cobra. Atacantul macedonean, în meciul tur portar, alerga pe teren ușor încovoiat, umerii lăsați în jos, de parcă tocmai în ziua aceea nu era în apele lui. Cele mai strâmbe picioare din univers, mi-ar fi plăcut și mie să am unele la fel.

Ce echipă! Așa echipă nu va mai exista nicicând în Balcani. După dezmembrarea Iugoslaviei, s-au înființat ligi noi în fiecare stat nou apărut, cu echipe mai slabe, cei mai buni jucători plecând de tineri în străinătate.

Cei de la Bayern au egalat la mijlocul reprizei a doua. O lovitură liberă a lui Augenthaler, mingea i-a alunecat lui Stojanović pe sub mâini. Belodedici, fundașul român (minoritatea sârbă), își încuraja căpitanul căzut pe gazon.

Tata, bărbatul care ridica vocea atât de rar, urla, se văicărea, înjura, iar eu îl imitam, îi imitam mânia, nici nu știu ce se alesese de mânia mea, poate că lipsea, pentru că toți cei din jurul meu aveau atât de multă sau pentru că știam că totul se va termina cu bine. Și tocmai când voiam să-i comunic asta tatei – că o să fie bine –, cei de la Bayern au preluat conducerea.

Tata s-a prăbușit în el însuși.

Aproape un an mai târziu, tata m-a întrebat prudent care sunt lucrurile atât de importante pentru mine, încât n-aș putea trăi fără ele într-o eventuală călătorie mai lungă. Prin lunga călătorie se referea la fuga din orașul natal ocupat, unde, acum, soldați beți își cântau cântecele de parcă și-ar fi încurajat echipa. Primul care mi-a venit în minte a fost fularul meu alb-roșu. Știam că există lucruri mai însemnate. L-am luat totuși cu mine.

Tata a spus:

— Nu-ți face griji. O să fie totul bine.

Dacă scorul ar fi rămas 1-2, s-ar fi ajuns în prelungiri. Atunci poate că cei de la Bayern ar fi avut picioare și idei mai bune, care să-i califice în finală. Atunci poate că totul ar fi decurs complet altfel, războiul n-ar fi ajuns în Bosnia și nici eu la acest text.

N-am mai văzut golul de 2-2. În acel moment – se juca de 90 de minute –, toată lumea era în picioare, tot stadionul, poate chiar toată țara se ridica pentru ultima oară în picioare pentru o cauză comună. Am putut urmări atacul decisiv până în momentul când mingea, deviată de Augenthaler, a intrat pe traiectoria către poartă, după care s-au ridicat bărbații din fața noastră, și cei de lângă noi, întreaga tribună s-a pus în mișcare, înspre dreapta, în sus, am fost strivit, pentru scurt timp mi-am pierdut echilibrul și mingea din ochi.

De câte ori să fi văzut golul acela în reluare? Precis că de o sută de ori. Până când mi s-a întipărit fiecare detaliu în memorie, așa cum se întâmplă cu ceva legat de o mare iubire sau de ceva îngrozitor.

Augenthaler vrea să apere flancul, lovește prost mingea și o trimite cu boltă în propria plasă.

*

Iată o serie de lucruri pe care le-am avut:

O copilărie într-un orașel de pe Drina.

O colecție de ochi-de-pisică, deșurubați de pe plăcuțele de înmatriculare ale mașinilor. Singura bătaie luată de la părinți, din acest motiv.

O bunică ce stăpânea alfabetul boabelor de fasole și care m-a sfătuit să mă țin toată viața de cuvinte, pentru că, deși nici așa nu era garantat să meargă totul bine, câte ceva tot va fi mai ușor de suportat. Sau să mă țin de metale prețioase. Aici boabele nu-și luaseră angajamentul.

Am avut doi peruși, Krele (albastru-deschis) și Fifica (nu mai știu).

Un hamster pe nume Indiana Jones, căruia, în ultimele zile din preascurta sa viață, i-am dat cu o linguriță *Andol** sfârâmat (eu însumi îl luam pentru dureri de cap) și căruia îi citeam povestirile lui Ivo Andrić†.

Dureri de cap frecvente.

O incredibilă călătorie cu tatăl meu la un incredibil meci al unei incredibile echipe, care, după calificarea de la Belgrad, a câștigat turneul și după aceea nici măcar n-a mai fost de conceput.

Un război de neconceput.

O profesoară de engleză căreia nu i-am spus niciodată la revedere, revedere care acum nu mai este posibilă.

Un fular alb-roșu, pe care de la meciul din Belgrad n-am mai vrut să-l spăl, dar care totuși a aterizat în mașina de spălat. Steaua Roșie Belgrad este astăzi o echipă cu numeroși fani agresivi, de extremă-dreapta. Fularul l-am luat atunci cu mine în Germania. Nu știu pe unde o mai fi astăzi.

* Aspirină (*N. tr.*).

† Romancier iugoslav, născut la Travnik, în actuala Bosnia și Herțegovina, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1961. (*N. red.*)

Oskoruša, 2009

În est, nu departe de Višegrad, undeva în munți, unde se ajunge greu și pe vreme rea aproape deloc, se află un sat în care nu mai trăiesc decât treisprezece oameni. Cei treisprezece nu s-au simțit niciodată străini acolo, cred eu. Nu erau veniți de altundeva, își petrecuseră cea mai mare parte a vieții în locul acela.

Cert este și că: Cei treisprezece nu vor mai pleca nicăieri. Ei vor fi cei din urmă. Se vor sfârși cu toții acolo, sus (sau într-un spital din vale), și cu ei se vor duce și ogrăzile lor – copiii nu le vor prelua –, se vor duce și norocul, și articulațiile șoldurilor care scrâșnesc. Rachiul lor, care-i orbește pe văzători și face orbii să vadă din nou, va fi băut până la ultima picătură sau poate nu, în curând nu se va mai distila aici (în sticle cu cruce de lemn înăuntru). Gardurile nu vor mai separa nimic care să aibă vreo însemnătate, câmpurile vor ajunge pârloage. Porcii vor fi vânduți sau tăiați. Ce va fi cu caii, nu știu. Gata și cu prazul, ceapa, porumbul și murele. Poate că murele își vor vedea singure de treabă mai departe.

Prima oară am fost acolo în 2009. Îmi amintesc că, la vederea stâlpilor de electricitate, m-am întrebant nătâng și cu voce tare despre curent, dacă va fi tăiat când va muri și ultimul locuitor. Oare cât va mai bâzâi printre stâlpi?

La asta, Gavriilo, unul dintre cei mai bătrâni săteni, a scuipat gros în iarba grasă și a strigat:

— Ce-i cu tine? De-abia ai venit și vorbești despre moarte! Să-ți spun ceva. Noi aici am supraviețuit vieții, moartea e o problemă mărunță. Atâta vreme cât ne veți îngriji mormintele, ne veți pune

și câte-o floare din când în când, și veți vorbi cu noi, aici va merge totul mai departe. Cu sau fără curent. Însă mie nu trebuie să-mi pună nimeni flori. Ce să fac eu cu ele mort? Așa. Și acum gata, hai, deschide ochii, să-ți arăt câteva chestii, că, după cât se vede, habar n-ai de nimic.

Oskoruša, așa se cheamă satul. Bătrânul cu mâinile ca de lut ars ne culesese din afara satului, de pe marginea drumului. *Ne* culesese, căci nu eram singur. Călătoria fusese ideea bunicii mele Kristina.

Cu noi mai era și Stevo, el condusese mașina, un bărbat sobru, cu ochi foarte albaștri, două fiice și griji financiare.

Deloc impresionată de soare, bunica era îmbrăcată în negru în ziua aceea. Vorbea mult, își aducea aminte de multe. În retrospectivă, sună de parcă ar fi presimțit că în curând trecutul îi va scăpa. Așa că lăsa Oskoruša să-i mai treacă ei încă o dată, iar mie pentru prima oară, pe dinaintea ochilor.

2009 a fost ultimul an bun al bunicii. Încă nu începuse să uite, iar corpul ei încă mai făcea ce voia ea. În Oskoruša pășea pe aceleași drumuri pe care mersese cu o jumătate de secol în urmă ca tânără femeie alături de bărbatul ei. Aici se născuse bunicul meu Pero și în acești munți își petrecuse copilăria. De murit, murise în 1986, la Vișegrad, în fața televizorului, în timp ce, în dormitorul de alături, eu împușcam cu indieni de plastic niște cowboy de plastic.

Mai demult – aveam zece ani, sau cinci, sau șapte –, bunica pretinsese că eu n-o să amăgesc și n-o să mint niciodată, doar voi exagera și voi inventa mereu. Pesemne că pe vremea aceea nu cunoșteam diferența (nici astăzi nu pretind că o cunosc întotdeauna), îmi plăcea însă că ea părea să aibă încredere în mine.

În dimineața plecării la Oskoruša, a mai spus o dată că a știut dintotdeauna treaba asta:

— Invenții și exagerări, în ziua de azi chiar se câștigă bani din asta.

Tocmai sosisem în Vișegrad și voiam să mă odihnesc după lungul turneu de lansări pentru primul meu roman. Aveam la mine un exemplar cadou, complet inutil, în limba germană.

Bunica m-a întrebat dacă e o carte despre noi.

M-am desfășurat imediat – E ficțiune, așa cum o văd eu, am spus, construiesc o lume proprie, în loc s-o zugrăvesc pe-a noastră, iar asta de-aici, am spus bătând cu degetul în copertă, este o lume în care râurile vorbesc și străbunii trăiesc veșnic. Ficțiunea, așa cum mi-o imaginez eu, spun, este un sistem deschis, format din născocire, percepție și amintire, sistem care se pliază aproape perfect pe ceea ce s-a petrecut cu adevărat.

— Se pliază? a tușit bunica întrerupându-mă și ridicând cu greu pe cuptor o oală imensă cu ardei umpluți. Stai jos, ești flămând.

Cu cartea ornase o vază, așezând-o ca pe un exponat de muzeu pe soclu.

Și apoi a venit replica despre câștigatul banilor.

Ardeii umpluți miroseau ca o zi cu ninsoare abundentă din iarna lui 1984. Tocmai avea loc Olimpiada din Sarajevo, iar eu, pe săniuța mea, mă comportam de parcă eram unul dintre sportivi, precum eroii noștri sloveni, care goneau în jos, pe pârție, în costumele lor pestrițe, stridente, mulate. Câștigam fiecare cursă (porneam doar atunci când nu mai era nimeni în urma mea care să mă depășească).

Așteptând ardeii, mă uit acum la casa lui Kupus de pe pantă, ciuruită de gloanțe și rămasă pustie de la război încoace. Când m-am întors acasă de la săniuș, bunica pusese deja ardeii pe masă. Degetele mă furnicau îngrozitor, iar ea mi-a ținut mâinile strâns într-ale ei, să mi le încălzească. La televizor, Jure Franko lua medalia de argint la slalom uriaș. În orașul ăsta nici măcar ardeii nu vin fără o notă de subsol drept amintire.

Bunica mi-a turnat apă în pahar, e important, mi-a spus ea în 1984 și mi-a spus-o iar în 2009, cu aceeași convingere, e bine să consumi multe lichide. Și paharul era același, l-am recunoscut după mica ciobitură de pe margine.

— Bunico, ăsta ar trebui aruncat.

— Doar ai ochi. Bea din cealaltă parte.

Am băut, ea se uita la mine. Cum mănânc. Cum o întrebam despre toate. Cum te simți, bunico? Ce faci tu toată ziua? Vine cineva pe la tine? Aceleași întrebări pe care i le puneam și la telefon.

Era zgârcită la vorbă, nu voia să vorbească despre ea – doar când o întrebam despre alții, despre vecini, îmi răspundea ceva mai pe larg:

— De când ai fost ultima oară aici, n-a mai murit nimeni și nimeni n-a luat-o razna. Rada e încă aici, tot așa și Zorica. Și Nada de la etajul patru. Țștia sunt un pic cam țicniți, numai un pic. Asta vine așa, cu anii. Asta e. Bine că sunt aici. Pentru mine sunt buni și așa nebuni cum sunt.

În momentul acela a sunat interfonul.

— Și Andrej al meu! a strigat bunica și s-a repezit la ușă.

Am auzit o voce de bărbat și pe bunica chicotind ca o fetișcană. Am auzit sacoșe foșnind și pe bunica mulțumind. S-a întors și imediat mi-a luat farfuria din față. Nu terminasem de mâncat, dar eram cât de cât sătul.

— Cine era?

— Polițistul meu, a strigat bunica, ca și când era de la sine înțeles.

Eu voiam să spăl vasele, bunica m-a dat afară din bucătărie, asta nu-i treabă de bărbat. Așa spusese și altădată. Despre aspiratul prafului, făcutul paturilor, curățenie. Bunica se trăgea dintr-o familie și dintr-o epocă în care bărbații tundeau oile, iar femeile împleteau pulovere. Manierele se cereau adaptate aplicațiilor practice, fanteziile rămâneau neexprimate, vorbirea era precisă și aspră. Apoi venise socialismul și pusese în discuție rolul femeii, iar femeia venea acasă de la dezbateri și întindea rufele la uscat.

Sora mai mare a bunicii, mătușa mare, Zagorka, n-a vrut să mai aștepte și alte timpuri. A vrut la școală, a vrut în ceruri, a vrut în cosmos. Cosmonaută voia să ajungă, și-a însușit mai întâi încăpățănarea, apoi cititul și socotitul cu ajutorul gemenilor rahitici Todor și Tudor. La cincisprezece ani, la scurt timp după războiul cel mare, a întors spatele stâncilor copilăriei, luând cu ea doar capra care-i ținuse cea mai plăcută tovărășie acolo, pe stânci, și a pornit la drum către Uniunea Sovietică. În Banat, a învățat să zboare de la un pilot ungar și s-a îndrăgostit într-o noapte blândă pe un aerodrom din Câmpia Panonică, dar nu de el. În Viena a curățat toaletele din cazărțile militare timp de trei ani și a învățat rusește pe malurile Dunării de

la Alexandr Nikolaievici, un sergent sovietic palid, aflat în serviciul veterinar. Alexandr cânta din gură și la chitară, mediocru și din una, și din alta, dar cu plăcere. Pe Dunăre, rusul cânta din Gorki, pe Volga cânta pentru mătușa mare Zagorka din Stanișevac de pe Rzav, despre râuri și orașe frumoase și despre ochi – căprui, poate și despre ochi albaștri, acum nu prea contează ce culoare aveau ochii, iar mătușa mare voia altceva de la rusul cântăreț decât el de la ea. A părăsit Viena împreună cu credincioasa ei capră și cu ceva bănuți, dar și cu hârtiile unui sergent rus și cu o tunsoare scurtă. A ajuns la Moscova în ziua când împlinea nouăsprezece ani. Și-a terminat cu distincție instrucția de pilot de lupte și a fost acceptată, în 1959, în cercul extins al primei grupe de cosmonauți din Uniunea Sovietică. Pentru ambițioasele ei vise era însă prea târziu, americanul avea să țopăie în curând pe lună, rusul nu voia să fie al doilea undeva. Într-o zi caldă de luni, în februarie 1962, ea intra în biroul lui Vasili Pavlovici Mișkin ca să-i spună că are o idee și o capră bătrână dar sănătoasă și, doar o jumătate de an mai târziu, capra mătușii mari Zagorka, o capră din satul Stanișevac din estul Bosniei, era lansată pe orbita lunii. A rămas anonimă și a fost probabil carbonizată la revenirea în atmosfera terestră.

Zagorka a murit în 2006. Spre final, nu era nici deosebit de obosită și nici deosebit de tristă. Era surdă și nu mai avea niciun dinte. Bunica și-a îngrijit surioara, cum îi spunea ea Zagorkăi, până la ultima suflare, iar eu tocmai voiam să mă așez din nou la masă, când bunica a spus:

— Ce tot faci acolo, vino-ncoace și spală vasele! Ce-i cu tine?

Sub chiuveță era atârnat un prosop de bucătărie cam de vârsta mea. Cu carouri albe și roșii, ajuns moale și străveziu după miile de ture în caruselul mașinii de spălat. Am șters o farfurie, o furculiță, un cuțit, paharul ușor ciobit.

Bunica se schimbase și stătea în spatele meu. Bluză neagră, pantaloni negri de stofă, doar cizmele de cauciuc erau galbene. M-a dus cu gândul la Supergirl, care își pune costumul în câteva secunde, numai că părul bunicii nu era lung și blond, ci făcut permanent și lila, iar ea purta o pelerină îndoliată.

— Unde vrei să mergi?

— Mergem la Oskoruša.

— Dar abia am venit.

— Venitul poate să mai aștepte. Oskoruša s-a săturat de așteptat.

Un claxon.

— Șoferul e deja aici.

Și-a înnodat basmaua neagră sub bărbie, și-a examinat imaginea în oglindă, și-a scos iar basmaua.

— Ascultă, a spus ea. E o rușine că tu n-ai fost niciodată acolo, sus.

Și, înainte să apuc să mă mișc:

— Șovăiala n-a istorisit niciodată o poveste bună.

Habar n-am de unde știa asta, dar suna bine.

— Cât rămânem acolo?

— După ce ajungi acolo sus, vrei să rămâi pentru totdeauna.

Pe hol erau sacoșe pline cu alimente. Pesemne le adusese „politistul ei“. Acum trebuia să le car eu. Bunica mi-a zâmbit:

— Bine-ai venit acasă, a spus ea. Măgărușul meu.

Dacă a existat vreo Mafie în Višegrad, bunica mea i-a fost nașă. Când eram copil încă, am auzit de trei mici infractori, cunoscuți în oraș, care îi știau de frică și care făceau tot felul de comisioane pentru ea. Când ea își vopsea părul lila la coafor, unul din ei stătea, ca din întâmplare, în fața salonului, spărgând semințe de dovleac. Cu părul proaspăt ondulat, bunica ieșea în stradă, îi sușotea ceva, după care el dispărea iute ca fulgerul pe vreo uliță, cu ce sarcină va fi primit.

Bunica n-a fost niciodată la școală. Băieții trebuia să meargă la școală, dar ei preferau s-alerge încolo și înapoi, pe afară, zicea ea, pe când fetele, care ar fi vrut să meargă, erau silite să stea acasă. Mama bunicii o învățase cusutul, tricotatul, treburile gospodăriei, iar cititul și scrisul le învățase de la Zagorka, sora ei mai mare.

Impresia mea că bunica ar fi putut fi și face orice, încrederea mea că ea va stăpâni cu ușurință viața, îmbătrânirea, s-au risipit pe măsură ce-i avansa boala. A început în primăvara lui 2016. Bunica punea lucruri aiurea, apoi nu-și putea explica absența lor. Își căuta

cuvântul potrivit și apoi uita ce-avea de spus. Nu mai înțelegea cum funcționează telecomanda, așa că a desfăcut-o în bucăți. La coafor nu mai mergea decât dacă o ducea cineva. S-a lăsat păcălită de un agent comercial să plătească două sute de euro pe o pernă, ea, care altădată l-ar fi amenințat cu bătaia, ba i-ar mai fi vândut și o pernă veche, ea lui.

În 2009 se simțea bine. În primăvara lui 2009 bunica mea cobora sprintenă cele trei etaje până în curte. Motorul Yugoului albastru era pornit, șoferul în blugi și tricou se grăbi să o ajute să urce în mașină. Stevo, mi s-a prezentat el și a adăugat înclinând din cap către bunica:

— Șoferul.

Panta abruptă și denivelată către Oskorușa nu-i prea pria Yugoului. Mașinuța se căznea din răspuțeri să iasă din gropi fără să-și rupă vreun ax, dar Stevo s-a săturat destul de repede, i s-a făcut milă.

Am vrut să ne continuăm drumul pe jos, când, de undeva, cineva a strigat numele bunicii, iar munții au netezit ecoul prietenos și sobru în aerul zumzăind de primăvară.

Bunica zâmbea.

Cel care strigase fusese invizibil la început, apoi își făcuse apariția din pădurea de deasupra străzii, un bărbat tânăr care sărea de pe povârniș, nechibzuit și precis ca un țap. Un tânăr care îmbătrânea tot mai mult pe măsură ce se apropia. În barbă avea înfipte ace de brad.

A strigat și a doua oară numele bunicii când îl mai despărțeau doar câțiva pași de noi. Și-a scos șapca, *šajkaša** sârbească, și cei doi s-au uitat unul la altul suficient de lung cât să vrei să scrii *tandru*.

O strângere de mână pentru Stevo, apoi o răsucire spre mine cu un gest larg și mi-a rostit aspru numele, toate astea fiind o idee cam prea exagerate: răsucirea prea zgomotoasă, ochii prea căprui și sub unghii: pământ.

* Șapcă specific sârbească. Și-a primit numele de la trupele sârbe care, în secolul XVII, apărau granița Imperiului Austriac cu Imperiul Otoman. (*N. red.*)

— Tu ești nepotul. Eu sunt Gavriilo. Suntem rude – aș putea să-ți spun și cum, dar mai bine îți arăt.

Arătatul începu în cimitir – bunica voia să meargă la mormântul socrilor. Gavriilo ne conducea cu pași repezi spre o pajiște strâmbă, înconjurată de copaci strâmbi. Priveliștea se deschidea spre vest, unde, dincolo de dealuri domoale pe care erau împrăștiate case și curți, se înălța un munte, cu păduri de un verde-închis până aproape de vârf, și piscul, o stâncă goală, roșiatică în lumina soarelui. Morții au o priveliște frumoasă în Oskoruša.

Mărșăluiam printre morminte prin arșița amiezii și iarba înaltă. Mă căzneau să țin pasul cu Gavriilo și aruncam priviri piezișe spre pisc. Bătrânul m-a lovit cu palma în piept.

— Ai grijă, fii atent, ce tot visezi!

Un șarpe ne-a tăiat drumul.

— *Poskok*^{*}, a șuierat Gavriilo.

M-am dat un pas în spate și parcă aș fi pășit înapoi în timp, într-o zi la fel de fierbinte, în Vișegrad, cu mulți ani în urmă.

Poskok înseamnă: un copil – eu? – și un șarpe în cotețul găinilor.

Poskok înseamnă: raze de soare care trec printre scânduri și taie aerul plin de praf.

Poskok: o piatră pe care tata o ridică deasupra capului, ca să lovească cu ea șarpele.

În *poskok* e inclus *skok* – săritura, iar copilul își imaginează șarpele: sare la gâtul tău și îți injectează venin în ochi.

Tata pronunță cuvântul, iar eu mă tem de cuvânt mai mult decât de reptila din cotețul găinilor.

În cimitirul din Oskoruša, încremeneam în fața imaginilor care se ridicau din monstruosul cuvânt. *Poskok* conținea tot ceea ce-i trebuia unui copil pentru o frică zdravă. Venin și tatăl care vrea săucidă. Ca și cum tatăl ar fi fost complice cu ceea ce declanșează cuvântul în copil, în mine. Mi-e frică de cuvânt și de ce o să pățească animalul și tata. Sunt în spatele lui, mai într-o parte, îi văd bine pe amândoi, pe tata și pe șarpe. O intuiție îmi spune: tata nu nimerește.

^{*} Viperă, în sărbă în original (*N. tr.*).

Tata nu nimerește, iar cuvântul dă să înceapă, *skok*, *gura larg căscată*. Eu, înnebunit de groază și curiozitate: Ce-ar fi dacă nu tata pe șarpe, ci șarpele pe tata? Îi simt dinții în gâtul lui, *poskok*.

Tata azvârle piatra.

Traducerea cuvântului – viperă cu corn – mă lasă rece.

Vipera cu corn din cimitirul din Oskoruša șerpuaia, înverzită și tihnită, în coroana unui pom, ca să aibă o perspectivă mai bună asupra intrușilor. Se încolăcise, ca un cuib, în crengi, la soare, deasupra mormântului străbunicilor mei.

Acolo ne așteptau mâncarea și băutura și o femeie înaltă de statură, care, în picioare, tăia carne afumată în felii subțiri cu un cuțit uriaș, cu o mină impasibilă, chiar și atunci când reptila se cățara unduit pe trunchiul strâmb, la doar câțiva metri de ea.

Gavrilo mi-a luat mâna din piept și a mers mai departe. Bunica și Stevo au trecut pe lângă mine și s-au dus să o salute pe femeie. Au pus pe masă mâncarea și peturile cu băutura pe care le-am adus. Masa era piatra de mormânt. Carnea și pâinea erau deja acolo. Nimeni nu mai băga în seamă șarpele. S-ar fi zis că nu-i decât o închipuire, doar un cuvânt. Bunica aprindea lumânările.

M-am întors cu spatele. Am trecut de la un mormânt la altul și am citit. Am citit *Stanišić*. Am citit *Stanišić*. Am citit *Stanišić*. Pe aproape fiecare piatră de mormânt, pe fiecare cruce de lemn era scris propriul meu nume, iar ei mă priveau din poze mici, mândri sau jenați. Nu exista altceva – așa mi se părea – decât mândrie sau jenă.

Peste câteva nume crescuse mușchi, pe altele le rosesese timpul.

— Niciunul n-a fost uitat, m-a asigurat Gavrilo mai târziu, la mormântul străbunicilor mei.

Arăta spre numele ilizibile și spunea:

— Și cel de-acolo e de-al nostru, și cealaltă. *Stanišić*. *Stanišić*.

Și după o scurtă pauză:

— Pe asta n-o mai știu.

Femeia înaltă m-a salutat, întinzându-mi mai întâi mâna, apoi un rachi.

— Marija, a spus ea. Gavrilo e bărbatul meu. Ai adus fructele?

Asta e Marija: lungă cât copacul sub copaci. O rochie țeapănă, maronie ca șorțul unui fierar. E originară dintr-un sat de la câteva văi distanță, i-am uitat numele. În ziua în care a murit Josip Broz Tito, venea pe lume în satul acela o fetiță cu părul roșu, lucru neobișnuit și frumos. Se spune că la vârsta de doi ani fetița ar fi început să vorbească latinește, ceea ce era neobișnuit, dar mai ales cam nepotrivit și inutil. A fost instruită în știința ierburilor. În scurt timp, în fiecare zi de marți, fetița putea prezice viitorul cu relativă precizie. Unele s-au adevărat, altele nu. În 1994, pe când căuta coada-șoricelului – cineva din sat se plânga de zile întregi că îi tot curge sânge din nas –, a călcat pe o mină terestră.

I-am întins Marijei punga cu portocale și ananas. Ea a așezat fructele pe mormânt.

— Le plăcea să mănânce din astea? am întrebat eu.

— Nu știu, a răspuns Marija și a decapitat ananasul cu cuțitul ei imens. Mie-mi plac. Vrei și tu?

Marija era atât de mare, încât, stând lângă ea, îi puteam observa vinișoarele fine de sub bărbie. Era îndemânică și agilă. Felul cum tăia ananasul în bucăți. Și cum sărea de pe mormânt să aducă ceva și urca la loc – mă făceau să mă gândesc la o floretistă.

Deasupra noastră, în coroana scorușului, stătea la pândă *poskok*, șarpele încornorat. Astăzi este 25 septembrie 2017. Sunt la metrourile din Hamburg, lângă mine, doi indivizi de vreo 45 de ani discută despre Pokemon. Cuvintele pândesc deasupra mea, mă derutează, mă înveslesc, trebuie să le găsesc pe cele mai potrivite pentru această istorisire.

Istorisirea a început cu estomparea memoriei și cu un sat care va dispărea în curând. A început în prezența morților: la mormântul străbunicilor, beam rachie și mâncam ananas. Aerul mirosea a răme, a lapte de pădărie, a balegă de vacă, după caz. Casele din piatră de calcar și lemn de fag, tăiate din pântecul muntelui și al pădurii. Poate că e frumos. Și despre frumusețe l-am întrebat pe Gavriilo, pe crescătorul de porci Gavriilo, pe vânătorul Gavriilo, l-am întrebat dacă a considerat vreodată că Oskoruša e frumoasă.

Frumusețea, făcând abstracție de cea a propriei soții, îi fusese indiferentă, întotdeauna, spusese el și sărutase umărul Marijei. Eram sigur că va adăuga ceva sobru, o vorbă de duh despre truda eternă, despre pământ, despre recoltă, dar Gavriilo n-a făcut decât să-și toarne rachiul din sticla de cola și s-a așezat pe mormânt.

Oskorușa este un nume frumos. Nu este adevărat. Oskorușa sună aspru și morocănos. Nicio silabă de care să te poți agăța, ritm zero, un aranjament bizar de sunete. Uite, dacă iei numai începutul: *Osko* – ce vrea să spună asta? Cine vorbește așa? – și apoi căderea pe finalul șuierat: *-rușa*. Dur și slav, așa cum sunt de fapt terminațiile prin Balcani.

Aș putea lăsa totul așa cum este, poate că voi fi crezut, ca unul ce vine din Balcani. *Terminații slave dure?* Clar, acești iugo, cu războaiele și manierele lor.

De fapt, imaginea n-are niciun sens. Ce să-ți imaginezi prin terminații slave dure? Slavistica nu este o pălărie bărbătească, ceva care să poată fi descris dincolo de orice îndoială, în măsura în care se știe ce sunt bărbații și pălăriile.

Se poate însă ca aceste rânduri să fie citite de cineva căruia să nu-i placă multiplicarea ironică a prejudecăților și clișeele, dar care în schimb știe ce înseamnă Oskorușa, ce *este* Oskorușa. Oskorușa este un fel de fruct. O varietate de fruct apreciată în multe locuri, mai exact, o poamă respectată și cu multă *agricultural credibility*^{*}. Așa ne asigură cei pe care trebuie să-i respectăm: agricultorii. Oskorușa este numele sârbo-croat pentru *Sorbus domestica*, scorușul.

Scorușa este un fruct robust. Atunci când se coace, partea din spate soare este de un roșu strălucitor, cealaltă, galbenă. Partea solară are un gust dulce, cea opusă e amară. Evitată de paraziți, nu necesită îngrijire specială și nu trebuie stropită. În schimb, trunchiul și frunzele scorușului sunt lipsite de apărare și puternic periclitare de dăunători.

În munții Bosniei, în estul îndepărtat al țării veșnic tragice, se află un sat, care în curând nu va mai exista. Oskorușa. În anii optzeci,

^{*} Credibilitate agricolă, în engl. în original. (*N. red.*)

trăiau acolo o sută de oameni. Unul dintre ei cânta la *gusle*^{*}. Altul organiza seri de domino. Și mai era unul care modela balauri din ceară. S-a supraviețuit iernilor în blănuri și în certuri încinse la jocul de domino. Pe timpul verii, te ungeai bine cu cremă. Odată, s-a rătăcit pe-acolo un drumeț din Islanda, zâmbea mult și a ocupat un onorabil loc patru la una dintre competițiile de domino.

Izolarea sa a fost probabil salvatoare de vieți în timpul războiului. Oskoruša a rămas intactă, până când unii bărbați s-au înrolat voluntar fie într-o tabără, fie în alta, și s-au dus. Cei rămași au murit din alte motive.

Îmi împărțeam numele și pâinea cu morții în cimitirul din Oskoruša. Mâncam carne afumată pe mormântul strămoșilor, când Gavriilo a luat cuvântul.

— Aici, a spus el și a turnat câteva picături de rachie pe pământ, doarme străbunicul tău. Străbunica a băut doar pe furis.

A pus un pahar și pe partea ei, după aceea a întors capul, ca ea să mai poată bea pe ascuns. Am ciocnit paharele.

Bunica nu-și cruța eforturile la mormântul socrilor ei. Râcăia găinațul de pasăre de pe lespedea neagră, smulgea buruienile, tăia tufișurile. Trăgea după ea doi bolovani de piatră, nu-mi spunea de ce, am ajutat-o să-i care, voia să-i pună acolo și acolo.

Astăzi, roboteala din jurul aceluia mormânt este o amintire la care poate fi sigură că voi reveni cu regularitate. Bunica însăși se ocupase de aranjatul mormintelor.

— Nimeni n-a vrut să se ocupe de asta, repetă ea, nici măcar aceia care n-ar fi existat fără cei care se odihnesc acum acolo, jos.

Arșița cimitirului avea gust sărat și de țărâit de greieri. Gavriilo mi-a căutat privirea. Eu am dat din cap și, imediat, gestul de-a încuviința din cap mi s-a părut nepotrivit într-un cimitir.

— Vezi aia? a arătat spre un punct în peisaj. Acolo era casa, a spus el.

— Casa străbunicilor mei?

— Da.

^{*} Lăută, în sărbă în original. (*N. tr.*)

— Acolo?

— Nu, acolo.

— Acolo unde se vede gardul?

— Nu, acolo unde nu se vede nimic.

Râd. Gavriilo nu găsea nimic comic și acela a fost momentul în care Gavriilo m-a întrebat de unde vin.

Așadar, tot originea, ca întotdeauna, mi-am zis eu și i-am dat drumul: O întrebare complexă! Mai întâi ar trebui lămurit la ce se referea acel „de unde“. La poziția geografică a dealului pe care se afla maternitatea? La granițele statului în clipa ultimei contractii? La proveniența părinților? Gene, strămoși, dialect? Oricum ai întoarce-o, originea rămâne totuși un construct! Un fel de costumație pe care, după ce ți-a fost trasă peste cap, urmează s-o porți veșnic. Ca atare, un blestem! Sau, cu puțin noroc, o moștenire care nu se datorează vreunui talent, dar care creează avantaje și privilegii.

Uite așa vorbeam, și vorbeam, iar Gavriilo mă lăsa să vorbesc. Frânsese pâinea și-mi întinsese un colț. Apoi a spus:

— De aici. Tu vii de aici.

Mușcam din pâine. Așteptam să-mi explice. De aici? Cum adică de aici? Din cauza străbunicilor?

Gavriilo a șters un castravete de mâneca cămășii și, în timp ce mușca din castravete, vorbea despre castravete și despre avansul pe care-l luaseră legumele manipulate genetic. Când aproape că pierdusem firul, m-a apucat de braț ca și când ar fi vrut să-mi verifice mușchii și a strigat:

— De aici. Vii de aici. O să vezi. Vii cu mine?

— Am de ales?

Voiam să par măcar glumeț.

— Nu, răspunsese Gavriilo.

Iar bunica, șoptind:

— Nu fi nerecunoscător.

M-am uitat în sus la șarpe și eram aproape sigur: Numai decât o să zică și el ceva. Orișicât, era și el de-al locului, înțelegea limba acestor munți, pricepea poate mai bine decât mine ce se petrecea, poate știa și pentru ce se cuvenea să fiu recunoscător.

Am împachetat totul. Stevo și Marija duceau sacoșele, eu îi urmam pe bunica și pe Gavriilo. Ambii m-au condus la o fântână, la prototipul unei fântâni – cu ghizduri din piatră, acoperiș înclinat din lemn, manivelă, găleată, frânghie, iar Gavriilo a spus:

— Izvorul ăsta l-a descoperit străbunicul tău, fântâna a săpat-o străbunicul tău și ultimul lucru pe care și l-a dorit străbunicul tău înainte să moară a fost ca străbunică-ta să-i mai aducă o gură din apa asta. La care ea i-a răspuns: Du-te și ia-ți singur.

Ar fi trebuit să beau și eu, dar nu-mi era sete și mi-era frică de germeni. Dar nu voiam nici să dezamăgesc pe cineva, nici pe străbunicul, nici pe Gavriilo și nici pe bunica, așa că am băut și a fost cea mai bună apă pe care am băut-o vreodată, iar când îmi umpleam și sticla cu apa aceea, bunica a spus:

— Bunicul tău e născut în Oskoruša. Din izvorul ăsta a băut apă, din pădurea asta a adunat ciuperci, și aici a răpus primul urs, nu avea nici opt ani atunci.

— De unde vii tu, băiete? a întrebat Gavriilo iarăși, iar eu mă gândeam: Kitschul cu apartenența! Doar n-o să cedez acum din cauza unei guri de apă!

Oricum, bunica reluase firul:

— Străbunicul tău este născut în Oskoruša, a spus ea. Toate astea de aici au fost pământul lui. Și acolo, sus, uite, acolo și-a ridicat casa.

— Hai odată, a spus Gavriilo și ambii s-au pus din nou în mișcare. Nu există priveliște mai bună aici, la noi, nici în jos, spre vale, nici în sus, spre Vjarac.

Și de fapt nu mai rămăseseră acolo decât niște pietre cioplite grosolan, rămășițele zidurilor unei case sau așa ceva. Cenușii, învăluite în pânze de păianjeni. Încercam să deduc cu ajutorul lor o schiță, pășeam printre urzici către resturile de mobilă dintre zidurile dărâmate. Către un raft, prăbușit în existența sa care nu mai susținea nimic. Pe scheletul unui pat de fier stăruia neînfricăta o șopârlă. Iar printr-o spărtură din zid, care odinioară fusese o fereastră, crengele se întindeau după visurile copilăriei bunicului meu. Și, mă rog, ce-ar putea să însemne toate astea pentru mine?

Am băut apă din fântâna străbunicului meu, iar acum scriu despre asta în germană. Apa avusese gustul poverii acestor munți, povară pe care eu n-a trebuit s-o port nicicând, și al împovărătoarei ușurințe cu care se pretinde că ceva ar aparține cuiva. Nu. Apa fusese rece și avusese gust de apă. Eu decid, eu.

— De unde vii tu, băiete?

Așadar, acum vin și de aici? Oskoruša.

Lost in the strange, dimly lit cave of time*

Trăiesc în Hamburg. Am pașaport german. Locul nașterii mele se află dincolo de niște munți străini. De două ori pe săptămână alerg de-a lungul familierei Elbe, o aplicație îmi contorizează kilometrii parcurși. Cu greu îmi pot imagina cum vine asta, să te rătăcești.

Sunt supporterul clubului sportiv din Hamburg. Posed o bicicletă de curse pe care n-o folosesc mai deloc, fiindcă mi-e frică să nu mi se fure. Deunăzi m-am plimbat prin grădina botanică, înconjurat de tot felul de înfloriri. Am întrebat un angajat dacă scorușul este aclimatizat pe aici. Mi-a răspuns că el se pricepe la cactuși.

Din când în când, sunt întrebat dacă mă simt acasă aici, în Germania. Răspund alternativ cu „da“ și „nu“. Oamenii implică ra-reori sensul de marginalizare. Doar se pun la adăpost. Spun:

— Nu mă înțelegeți greșit, vă rog, verișoara mea e căsătorită cu un ceh.

Dragă Serviciule pentru imigrări, sunt născut la data de 7 martie, în Iugoslavia, într-o noapte ploioasă. Din 24 august 1992, tot o zi ploioasă, trăiesc în Germania. Sunt un om politicos. Nu vreau să se simtă cineva stânjenit doar pentru că eu nu sunt ceh. Spun:

— Vin din..., și așa mai departe.

* Pierdut în strania și slab luminata peșteră a timpului, în engl. în original. Aluzie la titlul primului volum din seria de cărți interactive pentru copii *Choose Your Own Adventure* a scriitorului american Edward Packard. (N. red.)

Apoi spun:

— Nu cumva cel de colo, din spate, este Axl Rose de la Guns n' Roses?

Iar când interlocutorul se întoarce, mă prefac într-un fluture german și mă îndepărtez fâlfâind din aripi.

Într-o grădină din apropierea locuinței unde stăm cu chirie se joacă fiul meu în vârstă de trei ani. Vecinii spun că proprietarului nu-i prea place să vadă copii în grădina lui. Acolo crește un cireș. Cireșele sunt coapte. Le culegem împreună. Fiul meu s-a născut în Hamburg. Știe că cireșele au sămbure, că la *sâmbure* i se mai spune și *košpica*, iar la cireașă, *trešnja*.

În Oskoruša mi s-au arătat cireșii. Unul mi-a prezentat blana sa de urs, altul, baraca pentru afumături. Una a vorbit la telefon cu nepotul din Austria, apoi a vrut să-mi vândă un telefon mobil. Gavriilo mi-a arătat cicatricea lui, care arăta ca o mușcătură de bot uriaș. Unele lucruri am vrut să le văd și să le aud, pe altele, așa și așa.

Când l-am întrebat pe Gavriilo cum s-a ales cu cicatricea aceea imensă, mi-a întins niște mure și a vrut să-mi dăruiască un purcel, iar sus de tot, în munți, șuiera și pufnea o poveste care începe cu:

Sus de tot, în munți...

Povestea aceea începe cu un țăran pe nume Gavriilo, nu, cu o noapte ploioasă în Vișegrad, nu, cu bunica mea dementă, nu. Povestea aceea începe cu înflăcărarea lumii prin rostirea poveștilor.

Încă una! Numai una!

Dar mă cunosc, voi începe de câteva ori și voi găsi câteva finaluri. Fără digresiuni, poveștile mele n-ar fi deloc ale mele. Digresiunea este felul meu de a scrie. *My own adventure**

Te afli în strania și slab luminată peșteră a timpului. O galerie cotește în jos, o alta merge în sus. Ție ți se pare că drumul care duce în jos te-ar putea conduce în trecut, iar urcușul, spre viitor. Pe care dintre galerii o alegi?

* Propria mea aventură, în engl. în original. (N. red.)

Mi-e greu să mă concentrez. În biblioteca clinicii universitare din Eppendorf citesc despre demență și veninuri de șarpe. În fața mea stă o studentă cu niște fișe pe care sunt desenate organe. Zăbovește îndelung asupra ficatului.

Gavrilo îmi întinde încă un rachiu.

Eu îi întind medicinistei o *Hanuta*, ea nu vrea nicio *Hanuta*. Ajunge un impuls minuscul, doar ideea unei idei, pentru a abandona ceea ce începe să capete contur în prim-plan; ici o amintire, colo o legendă, dincolo un singur cuvânt evocator.

Poskok.

Irelevantul capătă greutate, în curând pare a fi indispensabil, șarpele se uită din copacul lui în jos, la mine, și din copilăria mea, înăuntrul meu: cuvântul evocat, frica semantică, aleg galeria care duce în jos, deja sunt cu treizeci de ani mai tânăr, băiat la Vișegrad. E o vară dinainte de război, în anii optzeci, anii aceia cu visuri tumultuoase, tata și mama dansează.

O petrecere!

O petrecere pentru tata și mama, sub cireșul din grădină. Pe verandă cântă muzica, mama se învârte sub brațul tatei. Radioul cântă pentru ei. Sunt și eu prezent, dar petrecerea nu este nici pentru mine, nici organizată de mine. Ascult muzica și nu înțeleg ce înțeleg părinții mei. Mătur veranda.

Mătur veranda cu o mătură de copii. Mătura nu mătură bine. Măturii îi lipsește esențialul, îi lipsește ceea ce face o mătură să fie mătură. Perii de plastic sunt prea distanțați unul de altul. Tot ce e mai mic decât o cireasă trece printre ei. Hârșăi veranda în ritmul muzicii, care nu e pentru mine.

Căinele latră la părinții mei, sare în jurul picioarelor lor. Nu e căinele nostru. Noi nu avem alte animale de casă decât hamsteri care mor numaidecât și păsări melancolice. Căinele fusese aici și cu o zi înainte. Părinții nu-l iau nici în seamă, nici în serios. El se lasă păgubaș și începe să urmărească ceva ce țopăie prin iarbă, puțin mai departe.

Părinții mei se mișcă într-un mod care mă face să nu-mi placă să rămân în apropierea lor. Las mătura să-mi cadă din mână – un bubuit premeditat –, părinții mei dansează în continuare.

Mă iau după căine. Căinele merge poticnindu-se spre pășunea unde țișanii și-au ridicat barăcile, mașinuțele electrice și caruselul. Căinele adulmecă prin tufișuri, mă plectisește.

Părinții mei au fost mult mai rar tandri unul cu altul decât cu mine. Își schimbau vocile atunci când eram în trei, făceau să li se

înmoaie consoanele. Vorbeau adesea într-un limbaj alintat din care nu răzbătea decât afecțiunea și nimic mai serios în rest.

Înainte să danseze, tata voise să-mi explice cum funcționează instalația de canalizare. Dăduse drumul unei bile roșii de lemn în canalul de scurgere, apoi alergaserăm spre râu, unde, după părerea tatei, bila avea să-și facă din nou apariția printr-o deschizătură din dig. Alergam repede, tata și cu mine. Era fantastic, să alerg repede cu tata undeva, ca să nu pierdem un eveniment.

Pe dig pescuia cineva. Cârliche și plute prinse la pălărie. Tata a încetinit, s-a oprit, a început, respirând greu încă, o discuție cu pescarul, iar eu îmi mai aduc aminte ce gândeam: Așa ceva nu se poate! Nu se poate ca el să neglijeze așa, nitam-nisam, motivul pentru care veniserăm acolo. Până și propria respirație trebuia să-i amintească de el!

Am spus ceva. Am arătat încolo, spre lume. Am spus:

— Tată... bila!

Tata a ridicat mâna.

Eu m-am lăsat pe vine. Cei doi începuseră să ridice vocea. Kosta îl chema pe bărbat. Kosta și tata se certau și râdeau. Poate că asta voia tata să-mi arate: că într-o zi de sâmbătă se putea glumi cu amabilitate și înjura cu amărăciune pe malul râului. Dar asta știam deja. Ar fi fost ceva nou pentru mine doar dacă pofta de ceartă a tatei ar fi fost destul de mare încât să-l îmbrâncească pe celălalt în râu.

Tată, dă-i un brânci! mă gândeam. Nu puțin chef aveam eu însumi de asta. Clopoțelul neghiob al undiței a sunat, bărbatul s-a smucit, a mulinat și a prins ceva.

N-o să mai găsim niciodată bila roșie. Bucuros aș mai fi dat drumul uneia. Tata m-a mângâiat pe cap.

Din nou acasă, a făcut flotări în grădină (33), a adormit, s-a trezit, s-a dezbrăcat de cămașă, a tuns iarba, m-a trimis să aduc ziarul, l-a citit. Tata citea și transpira, părul i se lipise de ceafă.

M-a chemat să-mi citească ceva. Iarăși era mânios. Poate că voia să-și împartă mânia, ca și cu pescarul. Niște indivizi oarecare dintr-o academie oarecare din Serbia scriseseră un articol oarecare.

Nu înțelegeam tot. De pildă, nu înțelegeam cuvântul *memorandum*. Înțelegeam *criză importantă*, dar nu știam ce înseamnă *criză*. Cuvântul *genocid* îl cunoșteam de la școală, dar aici nu era vorba de Jasenovac*, ci de Kosovo. *Protest* și *manifestație* înțelegeam, așa, pe jumătate, și chiar și din *interzicerea adunărilor* puteam să-mi imaginez ceva. Numai de ce erau interzise proclamațiile și mitingurile și dacă tata găsea asta bine sau rău nu înțelegeam. Înțelegeam *tumulturi*.

Aveam întrebări. Tata însă era un bărbat liniștit, care a mototolit ziarul și a strigat „De necrezut!“, iar eu n-am întrebat nimic.

S-a cațărât în cireș și a coborât din nou. A săpat o groapă și a astupat-o la loc. A deschis radioul și l-a pus pe muzică. Perdeaua de muște din ușă a foșnit, mama a ieșit pe furiș din casă, de parcă ar fi fost însăși creația muzicii. Părinții mei s-au îmbrățișat. Parcă ar fi venit la întâlnire, așa de firesc s-a repezit mama în brațele tatei. Tata dansa și nu mai era furios, orice s-ar fi potrivit cu furia, nu și asta însă, nu și îmbrățișarea.

Pe locul bălciului: Chem câinele. Mângâi câinele. Întreb câinele: Al cui ești tu? Limba care i se mișcă cu repeziciune este portocalie. Câinele găsește în tufiș o bucată de stofă, albastru, alb, roșu, ca steagul. De necrezut, șoptesc eu. Câinele miroase a iarbă proaspăt tunsă. Eu plictisesc câinele.

Un băiat fluiere printre dinți. Câinele pleacă de lângă mine și se grăbește la apel. Băiatul este de vârsta mea și știu imediat că el poate face multe lucruri pe care eu nu le pot face. Îmi face semn să mă apropiez. Mi se prezintă. Merge în mâini. Eu mă întorc, am văzut destul. Pot să-mi imaginez și singur ce ar mai avea să-mi arate, mă consolez eu în lașitatea mea.

Pornesc agale spre casă. Tata și mama nu mai sunt în grădină. La radio, doi bărbați discută pe un ton sobru, apoi râd amândoi, ca tata cu bărbatul de la râu. Ca și când ar putea fi cu toții de toate în același timp, sobri și comici, furioși și dansatori.

* Sat în Croația unde, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, guvernul colaboraționist croat a înființat un lagăr de concentrare și exterminare. (*N. red.*)

Cu ce s-or îndeletnici găinile? Găinile cutreieră vara dintr-un loc în altul. Arunc o privire în coteț printre scânduri. Razele soarelui străpung spațiul dinăuntru. Intru, vreau să caut ouă. Pe podeaua de scânduri stă întins șarpele.

Ce-i poți spune unui șarpe?

— Interzicerea adunărilor, șoptesc.

Șarpele înalță capul. Miroase așa cum miroase de obicei într-un coteț de găini. Radioul vorbește despre vreme. Presiune atmosferică ridicată, treizeci și cinci de grade. Șarpele coboară desfășurându-se pe podeaua de scânduri.

— Protest, strig eu. Sau: *Poskok!*

Tata mă trage afară. Eu mă împotrivesc, mă apăr, de parcă aș ști că n-are intenții bune. Blugii albaștri, uzați ai tatei. Mama mă întoarce cu fața la ea, îmi pune mâinile pe umeri, vrea să-mi prindă privirea, acum dansează cu mine. Însă ceea ce vreau eu să văd cu adevărat este: tata împotriva șarpelui.

Nu trebuie să te temi, spune mama.

Nu mi-e teamă de niciun șarpe!

Tata aduce piatra din stratul de legume. Tata, în pragul cotețului, ridică piatra deasupra capului. Pășește înăuntru, vrea să se apropie de șarpe, șarpele vrea și el ceva, probabil vrea afară. S-a simțit bine acolo până să apărem noi.

Șarpele curge spre ușă, spre tata, doar n-o să sară imediat? Tata se dă un pas înapoi, de la radio se aude din nou muzică de dans.

Tata îmi arată șarpele mort.

Întreb dacă am voie să-l țin în mână.

Țin șarpele în mână și mă gândesc: Ți-a fost frică? Ți-a fost frică?

Tata e tot tata, plin de praf. Ce mult mi-ar fi plăcut să gădesc bila roșie.

Șarpele este mai greu și mai cald decât îmi imaginasem eu. Să-l ții așa, în mână, e ca și când n-ai ști ce să spui.

— Ți-a fost frică? mă întrebă tata.

De ce tot vorbesc toți de frică?

— Dar ție? îi întorc întrebarea.

— Așa și așa, spune tata.

Își șterge fruntea cu dosul mâinii, apoi gura. Praf și sudoare.
Cât să-mi treacă prin minte: Greșos.

Tata spune:

— *Poskok*. Sare la gâtul tău și îți injectează veninul în ochi.

Mă ciupește de obraz. O ia pe mama de mână.

A fost ultimul dans al părinților mei înainte de război. Sau ultimul la care am asistat eu. Nici în Germania nu i-am mai văzut dansând.

Tata făcea duș cu furtunul de grădină. Eu săpam o groapă pentru șarpe. Încă mai este aici: *poskok*. De necrezut.

EDITURA PARLELA 45

Scârțâitul podelelor din odăile de la țară

Carnea afumată și plimbarea pe jos până la ruinele casei străbunicilor mei le făcuseră sete și chef de vorbă bunicii și lui Gavriilo. Pe drumul de întoarcere, au băut apă din fântâna cea veche și-și începeau mereu frazele cu *Mai știi?* Șarpele din coroana scorușului se asorește.

— Mai știi când ai fost prima oară la noi? Rochia, părul, toate erau cafenii, dar ce obraji roșii!

Bunica dădea din cap, firește că știa, iar încuviințarea nu se adresa amintirii, ci însemna luarea la cunoștință: Aici nu era singură cu trecutul. Trebuie să fi fost prin anii cincizeci, Gavriilo era flăcău încă.

— Venisem cu Pero. În ziua aceea, tata-socrul s-a întors târziu de la câmp.

— La vremea aceea, Bogosav nu-ți era socru încă.

— Dar eu știam ce vreau! Știam cum o să fie cu mine și cu Pero. Bunica râdea.

— Pero era în odaia de dormit și citea. Eu o ajutam pe mama-socră să pregătească cina. Tata-socrul a strigat-o, dar am ieșit eu în locul ei. M-am prezentat, el mi-a spus că știe cine sunt. Bun. Am vrut să-i trag cizmele din picioare, cum se obișnuiește. Dar nu. „Cât mai pot să le scot singur, zice, nu trebuie s-o faci nimeni pentru mine.“ Am insistat. Așa că m-a lăsat. Avea șosete groase de lână în picioare. Apoi, când am dat să mă întorc la bucătărie, a zis: „Mai stai. Ia spune! A cui ești tu?“ „Nu ți-a spus Pero?“ Și exact atunci a apărut și el, de parcă l-ași fi chemat, și-a îmbrățișat și sărutat tatăl, m-a luat

de mână. Dar tata-socrul nu voia să discute decât cu mine. A zis: „De la tine vreau să aflu.“ Și cică Pero nu-i spune decât ce-i place lui să audă. „Ce-ai învățat tu de la ai tăi?“ Știam că întrebarea se referea mai mult la Pero. Încă de pe-atunci, Pero locuia și la Vișegrad, urmasa o școală superioară, citea cărți. N-a vrut să aibă nimic de-a face cu gospodăria și cu pământul. Și era fiul cel mai mare! Așa că i-am spus socrului cine îmi erau părinții. Țărani ca el. Grâu și porumb. Multe oi, patru vaci, doi cai. I-am spus că puține erau lucrurile pe care le putea face din lână mama cu mâinile ei pe care să nu le pot face și eu. Și că am învățat să scriu și să citesc. „Și mama m-a învățat să fac și o mămăligă bună!“ M-am dus înapoi în bucătărie și am făcut mămăliga. Cred că a fost mulțumit că l-am lăsat să stea puțin singur. Nici măcar o dată n-a fost rău cu el. Precis n-avea habar că trebuia să fii tare grea de cap ca să nu-ți iasă mămăliga.

Gavrilo zâmbea de ceva timp. Probabil fiindcă știa că, până la urmă, tot o să mai vină o dată rândul mămăligii. El știa povestea, ce să se fi schimbat la ea? Până astăzi, oricât de înșelătoare ar fi memoria bunicii, poanta cu mămăliga a rămas.

Dar dacă Gavrilo știa deja toate astea, atunci ea pentru cine le mai povestea? Pentru mine? Pentru socrul ei? Lăudați-vă morții, dar nu-i mințiți?

Apoi a venit rândul celor vii. Bunica l-a întrebat pe Gavrilo de fică-sa (studiază), de maică-sa (bombăne), de frate-său. La frate, Gavrilo a devenit serios și a arătat spre munte:

— Sretoje hrănește balaurii...

Bunica a dat din cap.

— Ai mai auzit ceva de Radenko?

— O să trebuiască să rămână în vale.

Orice va fi însemnat asta, răspunsul i-a făcut pe cei doi să se uite în pământ.

În curtea casei lui Gavrilo așteptau Marija, Stevo și cafeaua. Pe terasă duduia mașina de spălat și pe mașină moțâia o pisică. Într-un șopron, acoperită cu carton, era o Lada veche și galbenă.

— Mai merge?

— Nu mai e nevoie.

Gavrilo m-a ciupit de ceafă.

— Ce tot stai cu mâinile în sân, ai și oboșit? Uite-aici, cafea.

Cafeaua avea un minunat gust ars, iar inventarul continua. Țsta nu vine decât vara la Oskoruša. Aia nici măcar atunci. Unul, Radoje, își vânduse toate vitele, după ce socotise că banii luați pe ele o să-i ajungă până la moarte. Acum însă trăise mai mult decât a socotit și de-abia se mai descurca. În plus, ducea dorul vitelor.

Unul pe nume Ratko își rupsese piciorul la Stâncile de Foc de pe Vijarac. Fractura n-a vrut să se vindece. Abia după ce s-a ocupat de el o femeie pricepută la ierburi s-a făcut mai bine. Ratko n-a vrut să dea în vileag ce-i ceruse femeia în schimb, în orice caz, acum lucrurile erau de așa natură încât, când pronunța literele *e* sau *i*, Ratko se schimonosea de durere. Era un bărbat inventiv și vorbea ca un domn rafinat și de fiecare dată când trebuia să spună *iapă* spunea *mârțână*, iar în loc de *merinde*, *brană*. Și nici nu mai mergea la privată să se pișe, ci-și golea udul.

Că veni vorba de corp. Cine este beteag sau bolnav și cât de rău? Oase, răni, piele și sânge. La fel și cu pământul. Cum îi merge pământului? Cum a fost recolta? Ce face ploaia?

— Mure, strigă Gavriilo. Toată lumea cultivă mure! Numai pentru că, odată, cu ani în urmă, unul din vale s-a îmbogățit din mure!

Și Draguloviții ar fi început cu murele. Și cei mai tineri de-aici, tot așa, fetița lor era singurul copil din sat. Nu-și găsiseră de lucru la oraș, așa că acum încercau în Oskoruša cu murele.

După ce bunica și Gavriilo rezolvau cu trecutul și cu prezentul, venea timpul prăjiturilor. Marija ne-a adus o tartă de mure. Noi ne întindeam după ea, mestecam, lăudam.

Gavrilo s-a lăsat pe spate, la soare. Bunica îl măsura din ochi. Încă mai trăiești, spunea privirea ei. Încă mai ești aici, ești sănătos încă. Bătrâna și bătrânul erau legați prin întâlnirile anterioare, din munții aceștia, și prin privirile pe care și le aruncau unul altuia, dar numai atunci când nu se uitau unul spre celălalt: simpatie sfioasă.

Astăzi, bunica își amintește neori de Gavriilo, alteori, numele lui nu-i spune nimic. Peste acumul ei s-a așternut un văl făcut de

atunci. În el sunt întreșesute ficțiuni. Cu ele pot face eu câte ceva. Bunica mea este o femeie mărunțică și nu va muri niciodată.

— Nu m-ați primit niciodată rău aici, i-a spus ea lui Gavriilo.

— N-a fost deloc greu. Ai fost întotdeauna sinceră.

— N-am fost întotdeauna sinceră. Îl voiam pe Pero al meu. V-am mai și păcălit din când în când.

Atunci Gavriilo mi se părea – cum se mira el de lucrurile pe care i le spunea bunica – mult mai tânăr decât ea. Până în momentul acela, ai fi zis că cei doi aveau o discuție exersată. Acum, deodată, bunica improviza, spărgea ritualul amintirii comune și repetate.

El se aplecă înainte.

— Cu ce ne-ai păcălit, Kristina?

— Nu întrebă o doamnă așa ceva, s-a prefăcut bunica indignată.

Bunica nu era o doamnă.

Gavriilo a dat din cap, părea mulțumit de răspunsul care nu era un răspuns.

— Nu mi-ați băgat bețe în roate. Nici satul, nici socrii, a spus bunica.

Asta mi-a plăcut: Să nu bagi cuiwa bețe în roate, exact despre asta e vorba, mereu.

— Și, dac-aș fi cu zece ani mai tânără, ăsta – eu, adică – ar trebui să-mi ridice o căsuță aici.

— Nu-i prea târziu, a spus Gavriilo.

— Pentru el nu, așa e.

— Ar fi prea departe pentru mine, am spus.

— Prea departe de ce? a întrebat Gavriilo.

— De Germania.

— Și Germania a fost departe odată, nu?

Nu voiam să spun că nu-mi puteam imagina că trăiesc acolo. Probabil că Gavriilo ar fi preferat să audă adevărul. Sau poate că, iarăși, era doar o proiecție de-a mea, îmi puneam singur o întrebare pe care nu mi-o pusese nimeni, de fapt.

Rachiul mă dezmoțise. Băusem ca să nu mai trebuiască să dau explicații. Iar când Marija a început să strângă, m-am dus bucuros după ea în casă și i-am dus vasele – ceilalți au rămas afară, pe scaune.

Scârțâitul podelelor din odăile de la țară.

Pereți lambrisați.

Singurele decorațiuni: Un cavaler care își înfige lancea într-un balaur. Două figurine de lemn în galben-auriu, verde-reptilian și roșu-sângeriu. Cavalerul, cu bucle și pelerină, armăsarul cu priviri atât de înflăcărate, încât întâi mi s-a părut c-avea lumânări în orbite.

Balaurul vrea să se ferească de lance, se răsuțește, corpul îi este contorsionat în apărare. Sângele umezește coada calului.

Imaginile licăreau. Lumina era atât de îmbibată de adjective, încât simțeam nevoia să clipesc. Purtătorul lăncii și balaurul zvâcneau, de parcă se luptau de-adevăratelea. Eram beat. M-am întors cu spatele.

Masa masivă, pe ea, mușama. Marija a adus din bucătărie platurii cu carne, brânză și pâine. Dar abia ce-am mâncat prăjituri! A pus masa pentru șase persoane. Am întrebat dacă mai așteaptă pe cineva.

— Nu se știe niciodată câți vin, a spus ea.

Pe etajeră, un mic televizor. Pe ecran s-a pus o muscă. Pe carcasă, un milieu croșetat, iar pe milieu, două fotografii înrămate cu criminalii de război Radovan Karadžić și, în uniformă, Ratko Mladić*.

A trebuit să mă așez.

— Mai vrei? a întrebat Marija.

Doar nu vorbea serios despre și mai multă mâncare? Stiva de carne cenușie zăcea în fața mea, n-aș mai fi putut înghiți nicio îmbucătură. Sau se referea la și mai multe tablouri ale vieții rurale osândite la dispariție și, în același timp, cu farfuriile prea pline de mâncare? La și mai mult kitsch despre origine, pe care l-aș fi putut reproduce?

Poate că se referea la dalmațienii de porțelan de lângă criminalii de pe etajeră: Mai vrei puțină cutremurare?

* Radovan Karadžić, primul președinte al Republicii Srpska (una dintre cele două entități care formează Bosnia și Herțegovina), condamnat de Tribunalul penal internațional pentru fosta Iugoslavie, pentru genocidul din Srebrenica. Ratko Mladić, ofițer sârb din armata Republicii Srpska, condamnat de același tribunal pentru crime de război și genocid. (*N. red.*)

Poate că se referea la Gavriilo, bărbatul ei. Dacă voiam să-mi arate mai multe?

Sau se referea la ea însăși? Mai multă biografie: O femeie care a mers la școală într-o țară numită Iugoslavia, opt clase, salut de pionier, excursie cu trenul la Muzeul Etnografic din Sarajevo, cea mai lungă călătorie din viața ei.

Se referea la cavaler și la balaur? Și la faptul că – dacă aș fi vrut – aș fi putut să văd mult mai multe în toate acestea decât ceea ce era aparent. Asta și voiam! Cu adjective cu tot. În lumina palidă, în baraca înăbușitoare, față în față cu creasta dură a Vijaracului.

Balaurul fusese nimerit, sângele i se scurgea din gât. Puteam să jur că adineauri nu fusese atâta sânge acolo. Ochii cavalerului sfânt erau căprui ca ai tuturor oamenilor de pe aici. Căpruiul ochilor mei.

El e bestia, îmi trecea prin minte, el.

La urechea mea, Marija:

— Ucigătorul balaurului.

Respirația îi mirosea a friptură de miel. A scuipat de trei ori pe podeaua propriei locuințe, mi-a luat mâna într-a ei și a spus:

— Am mâini mai mari ca ale bărbatului meu.

Măinile ei, această casă, Oskorușa. Ziua dulce-amară cu viii și cu morții, cu un șarpe întrupat sau cu un animal simbolic. Picnicul la mormântul străbunicilor. Toate acestea au devenit un fel de înscenare primordială pentru autoportretul meu cu străbunii. Este și portretul coplesirii mele de către propriul autoportret.

Ceialți au venit înăuntru, s-au spălat pe mâini, s-au așezat. Fiecare obosit în felul său. Gavriilo m-a întrebat dacă-mi place să călătoresc. În sfârșit, mi-am zis, ceva care mă putea pune în evidență. Înșiram țară după țară, povesteam despre Institutele Goethe, despre universități și edituri, despre beneficiarii lipsiți de griji ai burselor din străinătate. Fusesem în SUA, Mexic, Columbia, India și Australia. Enumerarea mi se părea tot mai absurdă și fiecare loc tot mai departe de Oskorușa. Mă auzeam povestind că în Guadalajara băusem cea mai bună tequila din viața mea. Presupuneam că Gavriilo va lua asta drept o realizare, aceea de a bea un rachiu bun. Voiam să-i plac. Gavriilo nu părea impresionat. Nici criminalii de război din vitrină nu păreau.

Gavrilo a început să povestească despre călătoria sa. Într-o bună zi, și-au făcut apariția în sat niște lingviști. I-au băgat un microfon sub nas și i-au cerut:

— Vorbiți, vă rog, în microfon. Vrem să auzim cum sună.

A vrut să-i alunge, fiindcă nu la botul oamenilor trebuie să te uiți, ci la ceea ce le iese din bot. S-a potolit însă și i-a întrebat pe lingviști ce aveau ei înșiși de spus.

Da, și ei i-au povestit ceva despre dialect. Că cel de-aici ar fi ceva deosebit și că ar conține câteva forme de exprimare care nu se mai folosesc decât în Muntenegru, într-o localitate aflată la câteva sute de kilometri distanță.

Asta, dimpotrivă, i-a plăcut lui Gavriilo. Faptul că cineva, altundeva vorbește exact așa ca el. Și-a notat numele localității și i-a izgonit pe lingviști. În aceeași zi și-a înhamat calul și-a pornit la drum. Zile întregi doar calul și el, adică un cal și un măgar, spunea Gavriilo. Și mai spunea că, în cele din urmă, chiar a găsit ce spera să găsească. A scos din vitrină un carnet îmbrăcat în piele, l-a deschis și a spus:

— Povestea despre cum a început totul.

Carnetul fusese făcut să pară vechi, cu hârtie prelucrată artificial. Era lipită și o fotografie în el. În ea se vedea, nu prea clar, un pergament cu un text. Două semestre de slavistică ar fi fost suficiente ca să recunoști că limba aceea era slavona bisericească, nu însă și pentru a înțelege ce scria acolo.

— Cum a început totul, a strigat Gavriilo iarăși și vorbi mai departe: Trei frați muntenegreni se răzvrătesc împotriva guvernatorului otoman într-un asemenea mod, încât fie i-au furat calul, fie giuvaierele, fie i-au răpit nevasta – nu se mai știe exact ce s-a întâmplat cu adevărat, povestea Gavriilo, la urma urmei, e totuna. Fug din oraș. Se pune recompensă pe capul lor, una deloc mică. Doi dintre ei pornesc pe jos, al treilea însă – și aici totul devine ciudat, dar cine sunt eu să judec ciudățeniile? –, al treilea urcă în văzduh în chip de balaur, ca să cerceteze ținuturile în căutare de pericole și ca să găsească un loc pentru un nou început.

— În chip de balaur? întrebam eu.

— Căii nu zboară prea bine, zicea bunica.

— Un Stanišić, încă un Stanišić și încă unul, se veselea Gavriilo. Respirația îi era accelerată, se îndrepta în scaun, ca să aibă loc. Aerul era încărcat de presimțiri și de spiritele morților.

— Și și-au găsit locul potrivit, a strigat el. Locul e aici, la Oskoruša! Aici și-au înfipt rădăcinile! Stanišić, Stanišić, Stanišić. Și acum – acum vii tu!

Ca să scriu despre astea? Despre înaintași și despre urmași. Despre morminte și despre punerea mesei și despre strigoi. Și despre supraviețuitori. Și acum, iată, și despre balauri.

L-am întrebat pe Gavriilo cum a fost mai departe cu balaurul, la care el m-a ciocănit cu degetul în frunte și mi-a spus să nu mai iau totul cuvânt cu cuvânt. Poate că acela fusese pur și simplu cel mai rapid dintre toți trei.

Seara, Stevo ne-a dus înapoi la Višegrad. Acasă, bunica a insistat să-mi aștearnă ea patul. Eu i-am mulțumit că mă luase cu ea în ziua aceea.

N-am putut să adorm. Am aprins lumina și am căutat pe net. Frații-balaur Stanišić nu erau menționați nicăieri. Am răsuflat ușurat. Bunica a bătut la ușă și a intrat. Văzuse lumina aprinsă încă și voia să-mi ureze noapte bună. M-a învelit. A rămas în picioare lângă patul meu, de parcă încă mai eram băiatul căruia îi încălzea mâinile într-ale ei după ce venea de-afară, din zăpadă.

Nu știu dacă așteapta să spun ceva și probabil că nici ea nu știa dacă eu așteptam să spună ea ceva, așa că n-am spus niciunul nimic.

În zilele următoare, am mers de mai multe ori singur în oraș. O dată, când m-am întors de la plimbare, am găsit-o pe bunica în compania unui bărbat tânăr, pieptănat. Un tip arătos. Un tip în blugi și tricou alb. Stătea lângă ea pe canapea.

Bunica mi l-a prezentat mândră drept „Andrej al meu“. Andrej-ul bunicii mi-a strâns mâna, i-a dat drumul, în opinia mea cam cu două secunde prea târziu, secunde în care a spus:

— Carevasăzică, tu ești scribul.

M-am uitat la vază. Cartea mea dispăruse de pe ea.

— Și tu, gaborul, am spus eu.

În vază se afla o floarea-soarelui.